

גר וישראל שמלו בערב פסח (דף צב.)

הרב יאיר ריפן

במשנה בפסחים (בדף צב.) מובאת מחלוקת בית הלל ובית שמאי, האם גר שנתגייר בערב פסח טובל ואוכל את פסחו לערב. בית שמאי אומר טובל ואוכל את פסחו לערב, ואילו בית הלל אומרים שכל הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר (צריך הזאת שלישי ושביעי - רש"י) והגר ידחה לפסח שני.

הגמרא מביאה ששורש המחלוקת היא, אם גוזרים שמא שנה הבאה יאמר הגר שאשתקד טבלתי ואכלתי, גם השנה אטבול ואוכל בקרבן הפסח (והגר איננו יודע ששנה שעברה היה נכרי הלכך לא קיבל טומאה, אך שנה זו יתכן שנטמא - רש"י) לכן גזרו עליו טומאת שבעה (שאינן לך טומאה שעברה עליו שלא טהר ממנה - רש"י). בית הלל סברו שחוששים ולכן גוזרים, ובית שמאי סברו שלא גוזרים. אך לדברי הכל ערל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב, ולא גזרינן ערל ישראל משום ערל נכרי (שאף ישראל ערל מקבל טומאה ולכן הוא נזהר מלהיטמא, ולכן לא גוזרים עליו משום שנה הבאה - רש"י). התוספות (ד"ה אבל ערל ישראל) מביאים את הריב"א שמקשה שלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל ואפילו מדרבנן. וכן גם הרמב"ם (הלכות קרבן הפסח פ"ו ה"ז) כתב: "ישראל ערל שמל בערב הפסח שוחטין עליו אחר שמל", והטבילה לא הוזכרה בדבריו.

התוספות יום טוב מעלה שאלה זו, ועונה שבאמת בשל המילה והסרת הערלה אין צריך טבילה כלל, מכל מקום צריך טבילה לטהרת הרגל. כלומר שזו לא טבילה כחלק מתהליך המילה, אלא כהכנה חיצונית לצורך הרגל (כמובא במשנה מסכת ביצה (פ"ב מ"ב): "חל להיות אחר השבת (יום טוב) בית שמאי אומרים מטבילין את הכל..." הרע"ב (ד"ה מטבילין את הכל) "שחייב אדם לטהר עצמו ברגל") והייתה הוא אמינא לגזור משום ערל נכרי שמל וטבל. המלאכת שלמה מביא בשם חכם ר"ס שנראה לדעתו שערל ישראל אסור אפילו בתרומה דרבנן, שערל וכל הטמאים אסורים בתרומה. ובמסכת חגיגה תנן: "טבל למעשר הוחזק למעשר ואסור לתרומה. טבל לתרומה הוחזק לתרומה ואסור לקודש", וזה הערל כיוון שהיה אסור לתרומה צריך לטבול וכל שכן לקודש. כלומר זוהי טבילה לצורך אכילת קדשים, אך לא לצורך השלמת תהליך המילה שאין צורך בטבילה.

הצל"ח מסביר את גוף תמיהת התוספות, שלא מצינו שגזרו על ערל ישראל טומאה לאחר מילה. למרות שהיה מקום לגזור שגם ערל ישראל יטמא שבעה אטו ערל נכרי, אף שזו גזרה לגזרה, כי כמה פעמים גוזרים שאם לא הא לא קיימא הא (כלומר כדי שהגזרה הראשונה תתקיים יש לגזור גזרה נוספת) אין לגזור מטעמו של הרמב"ם, שתמה איך חכמים העמידו דבריהם במקום כרת. ותירץ שהגר שמל אינו מתחייב במצוות עד שימול ויטבול והוא אינו טובל עד שירפא

ממילתו. ביכלתו של הגר שלא לטבול עד שיבריא ולא יכניס את עצמו לחיוב כרת אם לא יעשה פסח. לכן חכמים העמידו דבריהם במקום כרת. אך ערל ישראל שחייב לעשות פסח ואין בידו שלא להתחייב, לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת. משום כך התוספות תמהו, מדוע יש חיוב ואפילו נאמר שהינו מדרבנן על ערל ישראל לטבול, והרי לא גזרו עליו כלל.

הצל"ח מביא את דברי רש"י שחכמים גוזרים עד כמה שניתן לגזור, מכך שלא גזרו על ערל נכרי טומאת שמונה משום זיבה, כי אם כך יצא שלא יביא פסח לעולם, כי לא יוכל להביא קרבן לכפרה על זיבתו (שגזרו עליו) כי באמת לא היה טמא כלל בימי נכריותו. לכן הצל"ח כותב שעל ערל ישראל באמת גזרו כמה שאפשר, כלומר טומאת ערב. הסיבה היא שגר יכול להקדים טבילה למילה (המגיד משנה בהלכות איסורי ביאה פ"ד ה"ה הביא בשם הרמב"ן מדוע מלים את הגר ולאחר מכן טובל, משום שהמילה קשה ואם הגר יפרוש מלהיות גר אין חשש כיוון שעדיין לא נעשה יהודי, אך אם טבל תחילה הרי זה גר. והרמב"ן הביא הוכחות לכך שאין קדימות המילה לטבילה מעכבת) ואם הוא נגע בשרץ בין טבילה למילה עפ"י דין תורה אין הוא מקבל טומאה (יש לעיין שהרי לפי הרמב"ן גר גמור הוא) שעדיין נכרי הוא. לכן לשנה הבאה אם יגע בשרץ ערב הפסח לא יחשוב שהוא צריך לטבול מטעם שאשתקד נגעתי. לכן גזרו ערל ישראל שצריך לטבול לאחר מילה אטו ערל נכרי שטבל נטמא בשרץ ומל.

מוסיף הצל"ח שאולי זו כוונת בית שמאי שגר שנתגייר בערב הפסח טובל ואוכל פסחו לערב. יתכן שמה שהצריכו אותו לטבול לא קאי על הטבילה לשם גרות, שהרי כבר נאמר שנתגייר וזה כולל גרות (יש להעיר שבגמרא מצויין רק גר שטבל ולא מצויין שמל מתאים לשיטת הצל"ח) אלא הכוונה על טבילה חדשה כתוצאה מגזרת טומאת ערב על הגר שהתגייר (אך לא רצו לגזור טומאת שבעה ולדחותו מפסחו).

מכאן שמתורצת התמיהה של התוספות, שבאמת ישראל ערל לא צריך לטבול לאחר מילה בערב הפסח, אלא חכמים גזרו עליו טומאת ערב גזרה משום ערל נכרי שטבל נטמא ומל. {אולי הרמב"ם לא חש לגזרה זו, וכן ראה בזה גזרה לגזרה ולכן לא כתב שישראל ערל צריך גם לטבול. ויש לעיין}.